

Nr 1032

Av herr **Lindblad**, i anledning av *Kungl. Maj:ts proposition nr 18, angående ökat statligt stöd till de frivilliga försvarsorganisationerna och hemvärdet.*

(Lika lydande med motion nr 1193 i Andra kammaren)

De frivilliga försvarsorganisationerna förtjänar samhällets stöd. Kan-
ske är "samhällets stöd" en aning fel uttryckt. Funktionärer och medlem-
mar i de frivilliga organisationerna fullgör för totalförsvaret viktiga upp-
gifter, och genom att underlätta dessa insatser kan deras effekt bli ännu
större. Samhället får ut mer genom att ge bättre resurser åt det frivilliga
försvarsarbetet — den väsentliga uppoffringen görs ändå av de agerande
människorna. Om inte de frivilliga insatser, som görs i dag, skulle stå till
buds, måste totalförsvaret på andra vägar ersätta detta om inte landets
värnkraft skall nedgå. Andra vägar betyder ökade utgifter, men troligen
också ökad lagstadgad tjänstgöring för fler människor. Behövs det måste
sådana beslut fattas, men visst kan man hävda att det ligger ett egenvärde
i att ta till vara ett frivilligt intresse.

1966 års värnpliktskommitté visar i sina betänkanden om frivilligförsva-
ret, att detta alltför ofta fått hålla till godo med mycket blygsamma utbild-
ningsresurser. En ökad satsning kan därför förmodas ge stor utdelning på
insatta medel.

Mot den bakgrunden hälsar jag propositionen om ökat statligt stöd till
de frivilliga försvarsorganisationerna och hemvärdet med tillfredsställel-
se. Försvarsministerns ord kan delvis ses som en principdeklaration: "För
egen del vill jag framhålla att den frivilliga försvarsverksamheten i Sverige
har stor omfattning och utgör ett värdefullt komplement till övrigt för-
svarsarbete. Jag vill här peka på att frivilligorganisationerna genom med-
verkan i försvarsupplysningen bidrar till att sprida kunskap om och in-
tresse för vårt försvar. De medverkar vidare till att öka den totala effekten
av våra försvarsansträngningar genom att utbilda sina medlemmar och
därigenom göra dem bättre förberedda att lösa de uppgifter, som kan kom-
ma att åläggas dem i krig. Den frivilliga utbildningen gör det också möj-
ligt att bättre utnyttja de knappa personalresurserna inom totalförsvaret,
bl. a. genom att värnpliktiga i vissa fall kan ersättas av frivilliga, främst
kvinnor, och därmed frigöras för uppgifter inom områden där deras insat-
ser bedöms vara oundgängligen nödvändiga."

Dessa försvarsministrarnas ord bör kunna räkna med ett omfattande instämmande. Den frivilliga utbildningen bör stimuleras, bl. a. ekonomiskt och vad gäller kvaliteten och omfattningen av den utbildning som erbjuds. Den enskilde bör, särskilt vid kvalificerade uppgifter, ha rätt till frivillig fortbildning och träning som komplement till den obligatoriska utbildningen. Den frivilliga befälsutbildningen får särskild betydelse i vårt land som ålägger enskilda värnpliktiga mycket ansvarsfulla funktioner i krig; svenskt försvar torde vara extremt beroende av värnpliktiga även på officersnivå. Den enskilde, som tycker att hans förmåga kan komma till ännu bättre rätt eller som utan att eftersträva en mer ansvarsfull funktion anser sig behöva bättre på erhållen utbildning, måste ha rätt att få denna komplettering. Ekonomisk ersättning för detta bör ligga på en sådan nivå att den enskilde stimuleras till vidareutbildning.

De förslag, som lämnats för den frivilliga befälsutbildningen och för de frivilliga försvarsorganisationerna i övrigt, synes ge möjligheter till en påtaglig förbättring härvidlag. Försvarsministrarnas uttalande att han vill genomföra förbättringarna redan från den 1 juli i år är glädjande. Likaså hans uttalande att förslagen bör genomföras under två år, ett år snabbare än ÖB räknat med. Likväl föreslår försvarsministern samma belopp som ÖB för det första året, vilket kan te sig något märkligt mot bakgrund av uttalandet om ett snabbare genomförande. Jag utgår från att ökningen under det efterkommande året blir sådan, att förbättringarna — med av mig här nedan förordade tillägg och modifikationer — är genomförda om två år.

Med tillfredsställelse noterar jag att sjövärnsskåren behålles som en del av marinen och att försvarsministern här gått emot utredningens förslag att ansluta skåren till Centralförbundet för befälsutbildning. Sjövärnsskåren har en ställning som utbildnings- och stimulansinrättning bland sjösinad ungdom. Den direkta sammanbindningen med marinen ökar möjligheterna att ge en god inblick i dess arbete.

Ersättningar

I två avseenden är försvarsministrarnas uttalanden alltför vaga för att medge bestämd tolkning. Jag ser det därför angeläget med riksdagsuttalanden som här ger anslagen en inriktning som underlättar det frivilliga försvarsarbetet. Departementschefen förordar att förmånerna för den frivilliga personalen förbättras och att "detta i allt väsentligt sker i enlighet med värnpliktskommitténs förslag". Det framgår dock inte i vilka punkter som ändringar sker i förhållande till kommitténs förslag till förmåner. Över huvud är propositionen här helt opreciserad, när det gäller de frivil-

liga försvarsorganisationerna, medan den i detalj tar upp motsvarande frågor för hemvärdet.

Ett par hundra kronor per medlem i ersättning för genomgången utbildning kan inte anses som annat än en blygsam ersättning. Angelägnare, och därför något som bör prioriteras högre om anslagen inte räcker för allt som förslagits, är dock arvoden till funktionärer och instruktörer. Frivilligorganisationerna baseras i mycket på frivilliga funktionärers ambitiösa och idoga arbete. Tusentals funktionärer har arbetat många år utan ens full ersättning för gjorda utlägg — detta gäller både lokalt, regionalt och centralt. Organisationerna själva, liksom ÖB, tycks gradera förmånerna så att funktionärsarvode och instruktörsarvode kommer främst, därefter traktamenten, så reseförmåner, familjebidrag m. m., premier vid repetitionsutbildning och slutligen premier vid grundutbildning etc. Ersättningen bör prioriteras enligt detta.

Samordning

Den andra oklara punkten gäller frivilligorganisationernas samarbetskommitté (FOS). Departementschefen säger att det är "enligt min mening angeläget, att ansträngningar görs för att effektivisera kommitténs verksamhet, vilket bör kunna medverka till att gemensamma frågor kan lösas på ett rationellare sätt än nu".

Värnpliktskommittén betonade också samarbetet. Men det framgår inte av propositionen om försvarsministern är villig att ge FOS begärda 100 000 kronor för anställande av en permanent sekreterarkraft. Hittills har FOS verkat genom att sekreterarsysslan cirkulerat mellan de anslutna organisationernas kanslier. Det ger inte önskad kontinuitet. För den organisation som vid tillfället har sekreterarskapet blir det en krävande extrabelastning på ett begränsat kansli. Jag förordar därför att 100 000 kronor inom den föreslagna ramen för frivilligförsvaret anslås till FOS.

Utbildningen

Värnpliktskommittén har en strävan att ge likformad grundutbildning för de kvinnliga frivilligorganisationerna. För att ge en militär kunskapsgrund och färdighet i botten har den föreslagit en utökning av utbildningen. I praktiken innebär det en fördubbling för flera organisationer, en ökning från två till fyra veckor. Utbildningen föreslås domineras av militära ämnen. För den s. k. befattningsutbildningen — alltså utbildning i den tjänst som vederbörande avses för — blir det inte sällan frågan om en minskning.

Är det rimligt att kräva en så omfattande militär grund, t. ex. för en medlem i Blå stjärnan, som skall göra sin tjänst i ladugårdar nu sedan ar-

mén avhästats? Eller varför skall en rödakorsmedlem inte kunna få tjänstgöra vid ett sjukhus utan vapenutbildning? För andra funktionärer vid sjukhuset finns inte samma krav. Eller bilkåristen, som skall framföra tunga fordon, behöver hon inte primärt lära sig att sköta fordonet? Särskilt för s. k. B-personal med begränsad tjänstgöringsskyldighet torde de allmänmilitära kraven få hållas begränsade.

Organisationerna själva är tveksamma eller avvisande till detta krav på förlängd grundutbildning. Det kan verka rekryteringshämmande, och i så fall kan nettoresultatet bli sämre möjligheter för totalförsvaret att få erforderlig och önskad personal, menar de. En sak är att erbjuda alla återkommande vidareutbildning, men att ställa upp väsentligt ökade krav för antagning till frivilliguppgifter förefaller svårare än kommittén och departementschefen menar. Försvarsministern säger att organisationerna missbedömer situationen, men han argumenterar inte utan anger bara en slutsats utan att ange skäl: "Den av flera remissinstanser föreslagna minskningen av grundutbildningen är jag inte beredd att tillstyrka. Det måste nämligen anses angeläget, att grundutbildningen omfattar både allmän försvarsutbildning och utbildning i självförsvar. Farhågorna för att detta kan verka rekryteringshämmande finner jag överdrivna."

Nu är det inte bara organisationerna själva som är tveksamma inför en utökning av grundutbildningen. Det gäller också de organ som i krig skall ta deras tjänster i anspråk, både militärt och civilt. ÖB anser att utbildningen "skall kraftsamlas till befattningsutbildning". Han har inte kommitténs och försvarsministerns uppfattning, att grundutbildningen måste vara militärt inriktad. Socialstyrelsen (som ansvarar för Röda korsets personal vid sjukhusen m. m.), transportnämnden (som ansvarar för bilkåristernas uppgifter inom det ekonomiska försvaret), veterinärstyrelsen och jordbruksnämnden (som ansvarar för Blå stjärnans uppgifter inom civil djursjukvård och djurskötsel) samt överstyrelsen för ekonomiskt försvar har samma uppfattning. Värnpliktskommitténs betoning av samordning och strävan till enhetlighet har skäl för sig, men en plötslig skärpning av kraven ter sig riskabel. De kvinnliga frivilligorganisationernas rekrytering försvåras redan av ökat dubbelarbete bland yngre. Samhället måste vara varsamt i fråga om nya krav på längre utbildning inom frivilligorganisationerna.

Det förefaller orimligt att statsmakterna på en så central punkt som grundutbildningen skall fatta ett beslut som går emot både organisationernas önskan och de råd som lämnas av de myndigheter, som vid krig och beredskap skall betjänas av personal ur frivilliga försvarsorganisationer. I propositionen redovisas ingen enda remissinstans, som på denna punkt biträder utredningens förslag.

Enligt min uppfattning bör en smidigare form väljas. Respektive myndighet och organisation bör få frihet att besluta om grundutbildningens längd och innehåll. Behoven och förutsättningarna i övrigt varierar. En mer flexibel lösning ändrar inte att ansvaret för utbildningsplanläggning ligger hos myndigheterna. Tycker t. ex. både jordbruksnämnden och Blå stjärnan, att vapenutbildning i ladugården inte är viktigare för den frivilligt tjänstgörande än för gårdens husmor men däremot inte, som föreslås, vill minska djurskötselutbildningen, så bör de få disponera utbildningen så att det passar så väl som möjligt. Om krigsmakten och/eller transportnämnden finner att befattningsutbildningen för bilkåristerna bör prioriteras bör inte reglerna vara så låsta att detta hindras.

Rekryteringsfrågan är särskilt angelägen om man som värnpliktskommittén räknar med behov av fler frivilliga än som i dag står till buds, en ökning med 35 000 till 115 000 frivilliga, främst kvinnor. Tillgången på frivilligpersonal har under flera år snarast tenderat att minska.

Det får inte gå så att frivilligorganisationernas människor känner ett byråkratiskt tryck av likriktning och stelhet som omöjliggör lösningar som för alla inblandade parter ter sig rimliga.

Manligt och kvinnligt

Indelningen av försvarsorganisationerna i manliga och kvinnliga hänger samman med värnpliktssystemet men också med traditionella indelningar av yrken med bilkåristerna som glädjande undantag.

Den kvinnliga personalen får en särställning genom att den inte har värnpliktsutbildning. Det finns dock män som undantagits från sådan utbildning men som senare vill göra en frivillig insats på en plats som passar vederbörande. En sådan man bör inte vara utestängd från fält som ligger inom de nu kvinnliga organisationernas område. Lika självklart får inte en kvinna hindras från deltagande i något frivilligt försvarsarbete som hon har individuella förutsättningar att klara.

Skytterörelsen

I statsverkspropositionen och i nu aktuell proposition har antytts att skytterörelsen inte längre skall få anslag över försvarshuvudtiteln. Var den skall få pengar har inte sagts, men det kan förmodas att det blir i anslutning till idrottsanslaget. Försvarsministern överväger att ta bort skytterörelsen ur frivilligkungörelsen. Värnpliktskommitténs betänkande säger inget om detta, tvärtom betonas där skytterörelsens betydelse i det frivilliga försvarsarbetet.

Kommittén konstaterar att den moderna stridens rörlighet och sprid-

ning över stora ytor skärper kraven på den enskilde soldatens förmåga att kunna skjuta snabbt och med god träffsäkerhet med sitt handvapen. Till följd av nya övningsmoment och minskad utbildningstid har skjututbildningen icke kunnat ges ett helt tillräckligt utrymme under grundutbildningen, säger kommittén, och fortsätter: "Det har vidare blivit nödvändigt att reducera skjututbildningens omfattning under den obligatoriska repetitionsutbildningen eftersom de enskilda övningarnas längd avkortats för att ge möjlighet att införa flera övningstillfällen. Av bl. a. de skäl som framförts anser VK (värnpliktskommittén) att frivilligt skytte får ökat värde i framtiden. Det är särskilt viktigt att krigsmaktens personal av olika kategorier — fast anställda, värnpliktiga och hemvärnsmän — deltar i sådant skytte. VK anser det också vara väsentligt att ungdom innan grundutbildningen påbörjas får möjligheter att nå en viss grundläggande färdighet i skjutning. VK anser att det även i framtiden finns behov av frivillig övning i pistolskytte främst för att tillgodose behoven inom de civila delarna av totalförsvaret."

Organisationerna själva tycks inte ha blivit hörda innan beslut om överflyttning fattats.

Skarpskytterörelsen från 1860-talet var vår äldsta frivilliga försvarsorganisation, äldre än Röda korset. Den var en folklig rörelse med vänsterkrafter — t. ex. August Blanche — som drivande, och den understöddes av den begynnande arbetarrörelsen. Den folkliga skarpskytterörelsen var ett nationens värn men också folkets egen försvarsorganisation innan den allmänna värnplikten kommit. Rörelsen har med säkerhet betytt mycket för att närma folk och försvar.

Det kan hävdas att skytteverksamheten också är sport och idrott, men ingen kan bestrida att den bidrar till vidmakthållandet och utvecklandet av den enskildes skjutskicklighet. Till stor del sker skjutningen med samma vapen som vederbörande anförtrotts i sin krigsbefattning. Innan ett beslut fattas om var anslaget skall höra hemma måste skälen penetreras också inom den utskottsavdelning som sysslar med förvarsfrågorna. Det kan inte bli fråga om att tvinga en frivilligorganisation bort från det samarbete som den deltagit i under lång tid och genom ett dekret beröva en organisation en roll den själv ansett sig ha i över ett sekel.

Med hänvisning till ovanstående hemställas,

att, då förmånerna till frivilligorganisationerna höjes, i första hand funktionärer och instruktörer får ersättning för nedlagt arbete,

att av anslagen till frivilliga försvarsorganisationer 100 000 kronor anslås till Frivilligorganisationernas samarbetskommitté,

att grundutbildningen för kvinnlig personal, som tecknar avtal för tjänstgöring inom totalförsvaret, icke regleras hårdare än att respektive myndighet och frivilligorganisation kan träffa överenskommelse om utbildningens längd och innehåll,

att riksdagen uttalar, att frivilligt försvarsarbete grundas på individuella förutsättningar utan hänsyn till kön, samt

att frågan om anslaget till frivilliga skytterörelsen måtte behandlas så att även försvarsaspekten blir utskottsmässigt belyst.

Stockholm den 1 april 1970

Hans Lindblad (fp)
